

aum unionis, et connotat duplicem habitudinem, seu rationem principii et termini in eodem extremo; significat enim ad idem suppositum terminari unionem, a quo est actio uniendi, quia assumere idem est quod ad se sumere; at vero verbum *unio* non includit huiusmodi terminum, et ideo Pater et Spiritus Sanctus dicuntur unire, non tamen assumere; Verbum autem utrumque dicitur. At vero vox *unio*, ut est nomen, non denominat unientem, sed unitum; et hoc modo loquitur D. Thomas in corpore articuli, ut dixi.

3. Secunda differentia est, quia *unio* significat veluti in facto esse; *assumptio* autem, velut in fieri, cuius signum, ait D. Thomas, est, quia uniens dicitur esse unitum, id est, potest ita denominari, quamvis non semper sit necessarium, ut Cajetanus notat; sed tunc solum quando uniens sibi aliquid unit; assumens vero nunquam dicitur assumptum, etiamsi aliquid ad se sumat. Ratio enim huius est (ut D. Thomas indicat), quia *assumptio* significat actionem, et ideo denominat rem assumptam, ut supponitur assumptioni; et ideo hæc denominatio non transit ullo modo in assumptam; at vero vox *unio* significat relationem resultantem ex actione, vel potius ex termino actionis, et ideo denominat extrema unita, prout jam in termino sunt, seu prout intelligitur jam ex eis aliquid unum effectum, ac propterea denominatio uniti potest in ipsum unientem redundare, si aliud sibi uniat. Quod a simili explicuit Div. Thomas; nam humanitas, inquit, in abstracto non denominat Verbum, non enim dicitur Verbum humanitas, quia humanitas ut sic supponitur assumptioni; at vero homo in concreto recte dicitur de Verbo, quia ut sic significat humanitatem, ut jam existentem in termino assumptionis, et ut Verbo unitam; et hoc modo mihi videtur hæc littera intelligenda, quæ alioquin satis obscura visa est. Sed dicit aliquis, unionem etiam significare rem prout est in fieri. Respondet Cajetanus valde obscure, in modo significandi ita esse, tamen in re significata semper significare relationem, quæ non habet esse, nisi postquam jam terminata est actio uniendi, et propterea dici significare rem, prout in facto esse, saltem ex parte rei significatæ, et in hoc differre ab assumptione; sed non satis hoc intelligo. Unde concedo, verbum *unio*, significare rem prout in fieri, non solum in modo significandi, sed etiam in re significata, quia re vera significat actionem, unde prius

natura denominat unientem, quam intelligatur unio terminata. Ad D. Thomam vero respondeo, ipsum non esse locutum de verbo uniendi, sed de nomine unionis. Quocirca signum illud, quo D. Thomas probat hanc secundam differentiam, non videtur satis efficax, nam etiam inter verbum *unio* et *assumo* reperietur eadem differentia, licet utrumque significet prout in fieri; et ratio illius alia assignari potest, scilicet, quia verbum *assumo*, propter relationem quam involvit, connotat distinctionem inter rem assumptam et assumptam, et ideo assumens non potest dici assumptum, quia non distinguitur a se ipso; at vero verbum *unio* absolute significat actionem, non involvendo unum extremum ad quod terminatur unio, magis quam aliud, et ideo indifferenter denominare potest etiam ipsum unientem, si aliquid aliud sibi uniat. Est et alia ratio huius diversæ locutionis, nam verbum *unio* generatim significat actionem uniendi, quocumque modo fiat; at vero *assumptio* magis explicat et determinat modum ipsius actionis et indicat, id quod assumitur, ita conjungi alteri, ut in eo sustentetur et subsistat, et ideo sola natura assumpta dici potest.

4. Tertia differentia est, quia *unio* significat relationem æquiparantiæ, et ideo indifferenter denominat extrema unita, non sic autem *assumptio*, quia significat actionem vel passionem, quæ distinctas habitudines dicunt ad agens, vel ad passum, et ad terminos a quo, vel ad quem; et ideo non eodem modo denominat extrema assumptionis. Unde fit ut divinitas dicatur unita humanitati, sicut humanitas divinitati, non tamen dicatur assumpta a divina persona, vel ad conjunctionem cum humanitate, sicut humanitas denominatur assumpta; et huius differentię ratio a priori sumenda est ex dictis in fine præcedentis differentię; natura enim humana tracta est ad subsistentiam divinam, et non e contrario; illa autem habitudo significata est nomine assumptionis, non autem nomine unionis, ut dixi. Advertit autem Cajetanus, in 3 dub., cum relatio unionis dicitur relatio æquiparantiæ, intelligendum id esse formaliter, seu quoad denominationem, non quoad entitatem; nam relatio unionis in humanitate est realis, in Verbo tantum rationis, unde quoad entitatem relationis non est ejusdem rationis in utroque extremo; et hoc modo D. Thomas in 3, d. 5, q. 1, art. 1, quæst. 1, ad 2, dixit relationem unionis in creatore et creatura non esse æquiparantiæ, quod docet Scot., de

2, q. 1; et Gabriel ibi, quæst. 1, notab. 4, col. 2. At vero quoad rationem formalem a nobis conceptam, seu quoad denominationem, vel (prout alii loquuntur) quoad ipsum esse ad, dicitur esse æquiparantiæ, quia eodem modo denominat utrumque extremum, et illa relatio rationis, quæ concipitur in Verbo, concipitur ad eundem modum ac si esset relatio realis ejusdem rationis. Alii reddunt aliam rationem, scilicet, quia ab eadem relatione unionis, quæ est in alio extremo, denominatur Verbum unitum; sed hoc satis non est, quia eodem modo dici potest, a relatione creaturæ terminatæ ad Deum, denominari Deum creatorem, et nihilominus relatio creatoris non est æquiparantiæ. Unde inter ipsas relationes non mutuas inter Deum et creaturam, quædam formaliter concipiuntur ut relationes æquiparantiæ, seu ejusdem rationis et denominationis, aliæ ut disquiparantiæ, seu diversæ rationis; quia vel concipiuntur ad modum similium relationum inter creaturas, et ita illas imitantur in modo denominandi, vel certe quia quædam intelliguntur habere fundamentum diversæ rationis in utroque extremo, ut sunt relatio creatoris et creaturæ, quæ suo modo fundantur in actione et passione, vel quasi passione; aliæ vero intelliguntur habere fundamentum ejusdem rationis in utroque extremo, formaliter loquendo. Et huiusmodi est relatio unionis, quæ solum intelligitur fundari in conjunctione ipsa, quatenus per eam fit ut tam vere et proprie Deus conjunctus sit creaturæ, sicut creatura Deo.

5. Dices: in materia et forma unitis, relatio unionis est diversæ rationis, etiam si in generali denominatione unionis conveniant; quod patet, quia proxima fundamenta sunt diversarum rationum, quia substantialis modus quo materia unitur formæ, vel forma materiæ, diversus est, quia unus pertinet ad causalitatem formalem, alius ad materialem; ergo multo magis in proposito, quia humanitas unitur ut sustentata a Verbo, Verbum autem ut sustentans humanitatem. Respondetur, argumentum concludere hanc relationem esse ejusdem rationis et denominationis generice, et non specificæ, sicut relatio unionis in humanitate respectu Verbi, et in anima respectu corporis, conveniunt in generica, non in specifica ratione unionis. Ex his ergo satis constat differentia inter unionem et assumptionem quoad significationem supra dictam. Quod si utamur nomine unionis, ut multis in usu est, ad significandam actio-

nem quam alii unionem vocant, facile ex dictis intelligi potest quomodo etiam differant *assumptio* et *unio* in hac significatione; conveniunt enim, quatenus eandem actionem omnino significant; differunt vero, sicut dictum est de verbo uniendi, quoniam *unio* absolute et quasi abstracte significat illam actionem; *assumptio* vero connotat, et in principio talis actionis habitudinem termini, ut, scilicet, ad se sumat, et in re circa quam versatur, ut trahatur ad subsistendum in alio, et inde oriuntur variæ locutiones supra explicatæ.

6. Et ex his sufficienter explicatæ sunt solutiones argumentorum D. Thomæ, præterquam solutio ad tertium, in qua explicat D. Thomas duos alios terminos, scilicet *humanatio* et *incarnatio*. De quibus breviter dicendum est, eandem actionem significare quam *assumptio* vel *unitio*; differre vero in modo significandi, seu in connotatis, quia *assumptio*, ut dictum est, indicat naturam quæ ad subsistendum in alio assumitur, et connotat terminum assumptionis ex parte personæ agentis, seu assumptis; *incarnatio* autem vel *humanatio* potius connotat aliud extremum unionis ex parte naturæ assumptæ, quatenus ab illa denominatur persona assumens; *unio* vero seu *unitio* ab utroque abstrahit; et hinc fit ut Verbum dicatur incarnatum vel humanatum, humanitas vero non dicatur incarnata; dicitur autem humanitas assumpta, non vero Verbum; utrumque vero dicitur utriusque unitum. Et simile suo modo est de hac voce *deificatio*, qua in hac materia Patres uti solent, cum dicunt carnem vel humanitatem fuisse *deificatam*, id est, deitati unitam. Et ita significat eandem actionem unitivam, explicando tamen deitatem ut terminum illius unionis, et humanitatem ut subjectum, contrario, scilicet, modo, quam *humanatio*, quæ dicit eandem actionem, significando humanitatem (ut notavit Dam., l. 3, c. 11) tanquam terminum illius unionis, Verbum autem ut subjectum, non quidem inhæSIONIS, sed denominationis; quia, licet tota mutatio sit in humanitate, denominatio tamen redundat in ipsum Verbum.

7. Ultimo in eadem solutione ad tertium notanda sunt illa verba: *Assumptio differt ratione ab unione, incarnatione et humanatione*. Circa quæ Cajetanus movet quartum dubium, quo modo in re differant *unio* et *assumptio*, nam hactenus de significatione vocum tantum dictum est; sed non est quod in hoc immore-

mur, quia, si loquamur de actione ipsa, prout significatur per diversas voces, tantum ratione et modo significandi et concipiendi distinguuntur, ut Cajetanus concedit, et per se satis constat. Si autem loquamur de relatione unionis comparando illam ad actionem vel mutationem, seu fundamentum proximum, quodcumque illud sit (de hoc enim dicemus disputat. sequenti), sic coincidit quæstio hæc cum generali quæstione metaphysica de distinctione relationis a suo fundamento, quæ non est hoc loco disputanda. Ego vero sentio esse quidem distinctionem aliquam ex natura rei, non quidem tanquam rerum omnino distinctarum, sed tanquam formalium rationum diversarum, seu tanquam modi, et rei cuius est modus.

DISPUTATIO VIII.

In quatuor sectiones distributa.

QUID INCARNATIO SIT.

Ex præcedente disputatione duò sumere licet, quæ ad essentiam incarnationis explicandam conferent. Primum est, incarnationem esse quamdam actionem realem, vel certe in hoc perficiendo mysterio huiusmodi actionem intervenisse, quod est per se evidens; quia, cum in hoc mysterio sit in rerum natura novum aliquid, quod antea non erat, necesse est per aliquam actionem esse factum; nam si Verbum caro factum est, aliqua certa actione factum est, quam appellant Concilia unionem carnis ad Verbum, ut constat ex Concilio Ephesino, cap. 13, et quinta Synodo collat. 8, cap. 4 et 8. Secundum est, hanc actionem seu unionem esse duarum substantiarum conjunctionem, Verbi, scilicet, et humanæ naturæ, ex quibus componitur hic homo Christus. Ex quo colligitur, hanc actionem non posse esse per veram inhæsiōnem actualem unius ex prædictis extremis ad alterum, quia neutrum potest alteri proprie inhærere, etiam si cum illo possit realiter uniri. Superest ergo declarandum qualis sit hæc unio, et quem terminum formalem habeat, ad quem tendat, et quem terminum a quo, quidve per eam ipsis extremis addatur, quæ inter se uniuntur, et hinc tandem satisfiet difficultatibus quæ circa hoc mysterium occurrere solent.

SECTIO I.

Utrum incarnatio sit actio tantum unius humanitatem Verbo, vel etiam sit producens ipsam humanitatem in rerum natura.

1. *Quot modis unio fieri queat.* — Tribus modis intelligi potest actionem aliquam unire duo extrema. Primo, producendo totum compositum, simulque cum illo comproducendo utrumque extremum componens totum; huiusmodi est creatio cœli, per quam tam materia quam forma cœli concreantur, et inter se uniuntur. Secundo, potest actio ita unire unum extremum alteri, ut unum eorum supponat, et non producat, alterum vero non solum uniat, sed etiam producat seu comproducat, producendo totum compositum, ita ut producendo uniat, et uniendo producat. Huiusmodi est calefactio, per quam et calor de novo fit, et unitur subjecto quod fit calidum. Similiter actio, qua educitur forma materialis de potentia materiæ, productiva est, et unitiva talis formæ in materia, et cum materia. Tertio, potest esse actio tantum uniens et neutrum extremorum producens in rerum natura, sed solum compositum, quod ex utriusque conjunctione consurgit, qualis est resurrectio. In præsentem ergo certum est, actionem, quæ in incarnatione intervenit, non esse primi generis, quia Verbum, quod est alterum extremum huius unionis, non potest per huiusmodi actionem produci, sed supponitur esse per æternam generationem a Patre. De aliis ergo duobus generibus actionum difficultas non parva est, in quo illorum constituenda sit hæc actio.

2. *Prima opinio.* — Prima sententia est, incarnationem non esse actionem mere unitivam, sed productivam etiam humanitatis, non in se, sed in Verbo. Hanc opinionem non invenio apud Div. Thomam, aut aliquem antiquum Theologorum, sed quidam moderni Thomistæ eam hoc tempore defendunt, ut facilius ab humanitate Christi existentiam creatam excludant, et quasi coacti vi argumentorum, quæ contra illam sententiam fieri solent. Potestque hæc sententia suaderi primo ex Leone Papa, epist. 11 ad Julianum, dicente: *Natura nostra non sic assumpta est, ut prius creata post adsumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur.* Quibus verbis satis formaliter et expresse declaravit, eandem omnino esse actionem, qua humanitas et assumpta est et creata; fuit ergo illa actio non solum unitiva, sed et productiva animæ seu huma-

nitatis. Et similia videntur verba Fulgentii, libr. de Incarnatione et gratia, capit. tertio; cum enim dixisset, Deum in Virgine et ex Virgine naturam, secundum quam temporaliter conciperetur, et nasceretur, formasse et accepisse, subdit: *Ipsa quippe acceptio carnis fuit conceptio virginalis*; conceptio autem virginalis fuit humanitatis productio; fuit ergo illa eadem actio cum assumptione seu unitione ad Verbum. Unde inferius aperte subdit: *Una quippe fuit in utero Mariæ Virginitatis conceptio divinitatis et carnis, et unus est Christus Dei Filius in utraque natura conceptus.* Secundo argumentor ratione sumpta ex prædictis verbis Fulgentii; nam, si actio productiva et unitiva humanitatis essent distinctæ, illa quidem esset prior natura quam hæc, quia, sicut uniri supponit esse, ita productio supponitur ad unionem, quando sunt actiones distinctæ; ergo conceptio humanitatis esset prior natura quam assumptio, quia humanitas non nisi per conceptionem producta est; ergo, formaliter ac proprie loquendo, non esset conceptus Deus ex Virgine; quod est contra fidem. Patet consequentia, quia conceptio prius natura terminata esset ad humanitatem, et non ad Deum, quandoquidem in illo priori humanitas non est unita Deo. Et confirmatur a simili: nam, quia actio, per quam creatur anima, est distincta ab ea per quam unitur corpori, et illi supponitur, ideo per illam actionem non producitur homo, sed sola anima; e contrario vero, quia calor, eadem actione qua producitur, unitur subjecto, ideo illa actione non tam fit calor quam calidum; si vero calor prius natura fieret actione distincta, et postea uniretur, certe illa actione non fieret calidum, sed solus calor; ergo similiter in præsentem, si conceptio humanitatis est actio distincta, et prior quam assumptio, per illam concipitur humanitas sola, et non Deus homo, et ita non esset Deus conceptus ex Virgine, nec Virgo esset mater Dei. Tertio, quia si humanitas vel anima Christi actione distincta et prius natura crearetur quam assumeretur, prius etiam ratione existeret, quam assumeretur; consequens est falsum; ergo. Sequela patet, quia actio productiva vel creativa terminatur ad existentiam rei. Minor vero probatur, quia, juxta probabilem sententiam, in anima Christi non est alia existentia ab existentia Verbi increata; quod si hoc verum est, impossibile est intelligere illam animam existentem prius natura quam unitam Verbo; ergo nec intelligi potest

prius natura creata quam unita. Unde confirmatur, quia creatio non potest esse actio distincta ab ea actione qua essentia unitur existentia; sed incarnatio est actio per quam essentia animæ et humanitatis unitur existentia, per quam actu existit; ergo illa eadem est creatio ipsius animæ.

3. Secundo probatur eadem minor, quia, quamvis demus humanitatem Christi habere propriam existentiam, tamen illam habet dependentem a Verbo; ergo non potest prius natura existere quam sit Verbo unita. Antecedens patet, quia in hoc consistit substantialis unio humanitatis ad Verbum, scilicet quod ad ipsum dependentia humanitatis terminatur, hoc enim modo omnes Theologi unionem illam declarant; ideo enim dicitur per hanc unionem Verbum uniri humanitati tanquam sustentans illam, quia, nimirum, humanitas in existendo pendet in hoc genere a Verbo tanquam a sustentante. Nam, si in existendo non pendet, quam ratione ab ipso sustentatur? aut in quo pendere potest? erit ergo per se existens, atque adeo subsistens. Dices pendere in unione. Sed hoc non sufficit ut per se non existat, nisi media unione pendeat in sua entitate et existentia, sicut non dicitur anima rationalis pendere a corpore, quia in existendo non pendet, etiam si unio ejus a corpore pendeat. Prima vero consequentia probatur, quia, si humanitas prius natura existit quam uniat Verbo, ergo in illo priori non pendet in existendo a Verbo; ergo; hoc enim signo colligimus animam rationalem non pendere in existendo a materia, quia prius natura existit et creatur, quam uniatur materiæ; et e converso, quia forma materialis vel accidentalis pendet in existendo a subjecto, inde colligimus pendere etiam in fieri, et consequenter non prius natura fieri quam uniat subjecto, nec e converso.

4. Tertio probatur eadem minor, quia anima rationalis, verbi gratia, non est prius creata seu existens, quam subsistens; ergo neque anima Christi prius natura creata est quam unita Verbo, et consequenter non alia actione creata est quam unita. Consequentia est evidens, quia unio seu assumptio fuit in Christi anima loco subsistentiæ propriæ, quæ est in aliis animabus. Unde eundem ordinem habuit illa unio ad existentiam vel creationem illius animæ, quem habet subsistentia propria ad creationem et existentiam propriam aliarum animarum, ut latius infra, q. 6, dicturi sumus. Antecedens probatur, nam creatio proprie ac